

10 χρόνια από τη σφαγή της Σρεμπρένιτσα

Ειρήνη δεν είναι η ψυχία του νεκροταφείου

Η Σρεμπρένιτσα στην πρώην Γιουγκοσλαβία αριθμούσε περίπου 9.000 κατοίκους, η πλειοψηφία των οποίων ήταν μουσουλμανικής καταγωγής και δούλευαν στα 3-4 μεγάλα εργοστάσια της περιοχής. Κατά τη διάρκεια του πολέμου ο πληθυσμός της πόλης σχεδόν εξαπλαισιάστηκε, φτάνοντας τους 60.000 κατοίκους. Η πόλη της Σρεμπρένιτσα αποτέλεσε το κέντρο υποδοχής των μουσουλμάνων προσφύγων απ' όλη την περιοχή της νοτιοανατολικής Βοσνίας.

Η Σρεμπρένιτσα για τρία χρόνια αποτελούσε ένα θύλακα στη μέση των σεβοκρατούμενων εδαφών της Βοσνίας εντελώς αποκλεισμένο από τον υπόλοιπο κόσμο. Υπό καθεστώς πολιορκίας και αραιών αλλά σταθερών βομβαρδισμών, οι συνθήκες ζωής των κατοίκων ήταν κάτι χειρότερο από τραγικές. Χωρίς νερό και ηλεκτρικό, καθώς και με κατεστραμμένο το αποχετευτικό σύστημα, οι πολιορκημένοι κάτοικοι ήταν αναγκασμένοι να ζουν στοιβαγμένοι σε μια πόλη που σε φυσιολογικές συνθήκες είχε έξι φορές μικρότερο πληθυσμό και να περιμένουν την ελεημοσύνη του ΟΗΕ. Η πόλη κηρύχθηκε από τον ΟΗΕ «ασφαλής περιοχή» και τέθηκε υπό την προστασία του. Αυτό βέβαια δεν βελτίωσε σε τίποτα τη ζωή των πολιορκημένων, πολύ περισσότερο δεν σήμαινε καμία εγγύηση για τις ζωές τους, όπως

το τραγικό τέλος απέδειξε.

Σρεμπρένιτσα, Ιούλιος 1995

Η πολιορκία της πόλης από το σερβοβόσνιακό στρατό και τις παραστρατιωτικές δυνάμεις των τσέτνικ, έσφιγγε επικίνδυνα και όλα έδειχναν ότι έφτανε η ώρα της τελικής επίθεσης με στόχο την κατάληψη της πόλης. Η πολιτοφυλακή της πόλης ήταν εντελώς αδύναμη να αντιμετωπίσει ένα αντίπαλο που είχε τη στρατιωτική υπεροπλία και είχε συγκεντρώσει στην περιοχή τον κύριο όγκο των δυνάμεών του. Ο μοναδικός οπλισμός της βοσνιακής άμυνας ήταν 2 τανκ και ορισμένα πυροβόλα που αποτελούσαν λάφυρα από διάφορες μάχες και ο οποίος παραδόθηκε στον ΟΗΕ ως απαραίτητη προϋπόθεση για να κηρυχτεί η περιοχή ασφαλής ζώνη.

Επικεφαλής της σερβοβόσνιακής επίθεσης τέθηκε ο αρχιστρατηγός Μλάντιτς, ο οποίος καθοδηγούσε τις στρατιωτικές επιχειρήσεις που προέβλεπαν τη σταδιακή κατάληψη των παρατηρητηρίων γύρω από τη πόλη που τα διατηρούσε μια δύναμη 450 ολλανδών κυανόκρανων. Την Τρίτη 11 Ιουλίου 1995 ολοκληρώνεται η κατάληψη της πόλης από τις δυνάμεις του στρατηγού Μλάντιτς. Το πρωί της ίδιας μέρας, οι ένοπλοι μουσουλμάνοι, που έβλεπαν ότι δεν υπήρχαν άλλα περιθώρια άμυνας και φοβούμενοι τα αντίποινα, αρ-

Η σφαγή της Σρεμπρένιτσα έλαβε χώρα σε μια περίοδο όπου ο πόλεμος έφτανε στο τέλος του. Η Σρεμπρένιτσα μαζί με το Γκόραζντε και τη Ζέπα ήταν τρεις απομονωμένοι θύλακες στην Νοτιοανατολική Βοσνία που έσπαγαν την ενότητα των «εθνικά καθάρων» εδαφών της Σέρβικης Δημοκρατίας. Αυτό αποτέλεσε το ένα από τρία μεγάλα αγκάθια για τη επίτευξη μιας έντιμης «συμφωνίας κυρίων».

του Δημήτρη Χείδαρη

χίζουν μια μεγάλη και άκρως επικίνδυνη πορεία διαφυγής προς την Τούζλα διαμέσου των εδαφών που ήλεγχαν οι σερβοβοσνιακές δυνάμεις. Οι άμαχοι κάτοικοι της πόλης συγκεντρώνονται στα στρατόπεδα προσφύγων που ήταν υπό τη τυπική δικαιοδοσία των ολλανδών κυανόκρανων. Δεκάδες χιλιάδες άνθρωποι στοιβαγμένοι σαν ζώα ήταν βορά στις επιθυμίες των σερβοβόσνιων εθνικιστών. Ο στρατηγός Μλάντιτς σε μια έκρηξη αλαζονείας και απανθρωπιάς απευθύνεται στους συγκεντρωμένους λέγοντάς τους «μην προσεύχεστε στον Αλλάχ, μόνο εγώ μπορώ να σας σώσω». Από την επόμενη ημέρα αρχίζει ο χωρισμός των ενήλικων ανδρών από τις γυναίκες και τα παιδιά, οι οποίοι οδηγούνται σε μεγάλα γυμναστήρια και εγκαταλειμμένες αποθήκες. Εκεί συντελείται και η μαζική εκτέλεση των περισσότερων αιχμαλώτων. Τη βρώμικη δουλειά αναλαμβάνουν κυρίως οι επαγγελματίες του είδους: φαισιστοειδή των παραστρατιωτικών ομάδων του Αρχάν και του Σέσελι καθώς και επαγγελματίες μισθοφόροι.

Όλα τα παραπάνω είναι απλά κάποιια σημεία ενός χρονικού απίστευτης βαρβαρότητας, διάρκειας περίπου μιας εβδομάδας με συνολικό απολογισμό την εξόντωση 8.106 Βόσνιων μουσουλμάνων, τον εξευτελισμό και το δράμα δεκάδων χιλιάδων προσφύγων. Η ιστορία κατέγραψε στη Σρεμπρένιτσα το μεγαλύτερο ρατσιστικό έγκλημα στην Ευρώπη μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο.

Τα θύματα ήταν Βόσνιοι Μουσουλμάνοι που δεν χωρούσαν σε καμία μητέρα-πατρίδα πέρα από μια πολυεθνική και πολυθρησκευτική Βοσνία,

περιπτεές ανθρώπινες υπάρξεις στους υπολογισμούς των εθνικά καθαρών χαρτών, ένα εμπόδιο για την υλοποίηση των εθνικιστικών σχεδίων. Οι ανάγκες του πολέμου και της διπλωματίας απαιτούσαν απλώς την εξαφάνισή τους. Οι θύτες, εθνικιστές τσέτνικ, οραματιστές μιας Μεγάλης Σερβίας, δεν πρέπει να ταυτίζονται με τους σέρβους γενικά. Οι δολοφόνοι Μλάντιτς και Κάρατζιτς δεν εκφράζουν το σερβοβοσνιακό λαό αλλά το σέρβικο εθνικισμό. Δεκάδες χιλιάδες Σερβοβόσνιοι αρνήθηκαν να πολεμήσουν για τα πατριωτικά κελεύσματα τους και επέλεξαν να μείνουν πολιορκούμενοι μαζί με τους υπόλοιπους Βόσνιους. Το πιο χαρακτηριστικό παράδειγμα που δείχνει ότι η βαρβαρότητα δεν γνωρίζει εθνικά χρώματα είναι ο Κροάτης μισθοφόρος δολοφόνος Drazen Erdemovic που συνεργάστηκε με τις σέρβικες παραστρατιωτικές ομάδες και ήταν ένας από τους μεγαλύτερους εκτελεστές των αμάχων της Σρεμπρένιτσα.

Αθήνα, Ιούλιος 1995

Η υποδοχή των νέων για την «απελευθέρωση» της Σρεμπρένιτσα από τις σερβοβοσνιακές δυνάμεις αποκαίει στην αρχή πανηγυρικό χαράκτηρα. Η κατάληψη της πόλης συνοδεύτηκε από την ύψωση της ελληνικής και βυζαντινής σημαίας λόγω της παρουσίας των ελλήνων «εθελοντών» στο πλάι των παραστρατιωτικών του Αρχάν. Οι Έλληνες «εθελοντές» παρουσιάζονται από τα περισσότερα ελληνικά ΜΜΕ ως ήρωες που πολεμούν τον μουσουλμανικό κίνδυνο. Για την τύχη των 8.000 αγνοούμενων, τότε, μουσουλμάνων οι εύκολες

απαντήσεις ήταν ήδη έτοιμες αφού το κυρίαρχο κλίμα της ελληνοσερβικής φιλίας είχε προετοιμάσει το έδαφος παραμορφώνοντας και διαστρεβλώνοντας σε καθημερινή βάση τα γεγονότα του πολέμου. Ο μύθος είχε ήδη κατασκευασθεί: οι Σέρβοι είναι τα μόνα θύματα του πολέμου και των συνομοσπών των δυτικών, του Βατικανού και των φανατικών ισλαμιστών.

Το παράδοξο της παρουσίας μιας σφαγής ως εθνοσωτήριας πράξης μάς διδάσκει πολλά για το πώς ο κυρίαρχος λόγος κατασκευάζει φοβίες και υστερίες. Δεν αρκεί μια καλοστημένη μηχανή προπαγάνδας για να μετατρέψει τους πολιορκητές σε πολιορκούμενους και τους θύτες σε θύματα. Χρειάζεται μια στρατηγική συνεχούς έντασης ενάντια στον «άλλο» και κάθε τι που μπορεί να αμφισβητήσει τη «νομιμότητα». Θα πρέπει να δούμε την πορεία της εθνικιστικής υστερίας στην Ελλάδα όλη τη δεκαετία του '90 για να κατανοήσουμε τις βασικές επιλογές και συμμαχίες της ελληνικής κυρίαρχης τάξης. Στην αρχή ήταν το «μουσουλμανικό τόξο», μετά οι «παραχαράκτες των Σκοπίων» και τέλος η απειλή από τους «εγκληματίες και κακοποιούς μετανάστες». Οι μικρές Σρεμπρένιτσες «στις νάρκες του Έβρου και τον πάτο του Αιγαίου» βαφτίστηκαν ατυχήματα, εκφυροσοροτήσεις και προσπάσια. Κάπως έτσι εξηγείται πως στο κλίμα της «ελληνοσερβικής φιλίας» οι φονιάδες έγιναν ήρωες.

Δίπλα στα ΜΜΕ, την εκκλησία, τα σώματα ασφαλείας και την κυβέρνηση που καλλιεργούν το ιδεολόγημα της «ελληνοσερβικής φιλίας», η ελληνική αριστερά - στη μεγάλη της πλειοψηφία

φία - απλώς αναπαράγει το ίδιο σχήμα μέσα από ένα αντιιμπεριαλιστικό πρίσμα. Η ΓΣΕΕ υποδέχεται τον Κάρατζιτς ως «υπερασπιστή της ειρήνης», το ΚΚΕ διαδηλώνει με σέρβικες σημαίες και ο Αλαβάνος στέλνει «καραβάνια αλληλεγγύης» αποκλειστικά και μόνο σε σέρβικες περιοχές.

Για τη Σερμπρένιτσα η μεγάλη πλειοψηφία της αριστεράς ακολουθεί την οδό της ένοχης σιωπής. Η μόνη πρωτοβουλία προέχεται από την Αντιπολεμική Αντιεθνικιστική Συσπείρωση που εκδίδει προκήρυξη καταγγελίας της σφαγής στη Σερμπρένιτσα και καλεί σε συγκέντρωση έξω από τη γιουγκοσλαβική πρεσβεία. Στη συγκέντρωση μαζεύονται 30-40 άτομα με βασικό σύνθημα «Κάρατζιτς-Μιλόσεβιτς δολοφόνοι». Είναι αλήθεια ότι όλη η δεκαετία του '90 ήταν κοιμηματικά δύσκολη για τη διεθνιστική αριστερά. Οι μάχες της όμως έχουν πολλά να δώσουν στην προοπτική ενός απελευθερωτικού κινήματος.

Ο ρόλος των «δυτικών προστατών» στη σφαγή της Σερμπρένιτσα

Ακόμα και σήμερα, που η ίδια η Σέρβικη Δημοκρατία της Βοσνίας και η Σερβία απολογούνται για τις πράξεις μιας ακραίας εθνικιστικής πολιτικο-στρατιωτικής ηγεσίας, εφημερίδες της ελληνικής αριστεράς γράφουν ότι όποιος μιλάει για τη Σερμπρένιτσα παίζει το παιχνίδι του ιμπεριαλισμού. Οι άνθρωποι αυτοί άθελά τους προσφέρουν τις καλύτερες υπηρεσίες στον ίδιο τον ιμπεριαλισμό, υιοθετώντας τον πυρήνα της λογικής των πραγματικών απολογητών του. Οι όψιμοι αριστεροί «αντιιμπεριαλιστές» και οι συνειδητοποιημένοι - και μερικές φορές καλοπληρωμένοι - θιασώτες των ιμπεριαλιστικών παρεμβάσεων για ανθρωπιστικούς λόγους συμφωνούν στο εξής: όποιος μιλάει για σφαγές, εθνικές εκκαθαρίσεις κλπ αναγκαστικά οδηγείται στη «λύση» των στρατιωτικών επεμβάσεων από τους μεγάλους διεθνείς οργανισμούς. Για τους μεν «μαρξιστάρδες» αυτά δεν υπάρχουν και αποτελούν απλώς προβοκάτσιες, για τους δε «φιλελεύθερους δημοκράτες» οι πλανητάρχες εί-

ναι οι μόνοι δημοκράτες προστάτες που μας απέμειναν. Και οι δύο περιπτώσεις θα άξιζαν μια έδρα στο πανεπιστήμιο της στενομυαλής άγνοιας.

Ένας πόλεμος δεν έχει ανάγκη μόνο τους «χασάπηδες» αλλά και αυτούς που τον προετοιμάζουν: αυτούς που στρώνουν το δρόμο, φτιάχνοντας συσχετισμούς και στρατιωτικές ισορροπίες: αυτούς που σχεδιάζουν τις νέες αγορές και εν τέλει αυτούς που κατασκευάζουν τους «τερματισμούς των εχθροπραξιών» και τις «συμφωνίες ειρήνης». Οι περιπτώσεις της Βοσνίας, γενικότερα, και της Σερμπρένιτσα, ειδικότερα, είναι αποκαλυπτικές για το ρόλο που έπαιζαν οι ιμπεριαλιστικοί οργανισμοί όλων των τύπων: από τον ΟΗΕ, αυτόν τον γραφειοκρατικό μηχανισμό που πουλάει ανθρωπισμό μέχρι τα γεράκια του ΝΑΤΟ.

Ήταν αυτοί που αφούλιαν τους πολιορκούμενους κατοίκους της Σερμπρένιτσα για να τους παράσχουν υποτίθεται προστασία. Ήταν αυτοί που επέβαλαν το εμπάργκο όπλων στη Βοσνία επιβάλλοντας και διατηρώντας ένα συγκεκριμένο συσχετισμό στρατιωτικών δυνάμεων. Ήταν αυτοί οι πρώτοι μάρτυρες μαζικών εκτελέσεων στη Σερμπρένιτσα που δεν «είδαν», δεν «άκουσαν» και φυσικά δεν μίλησαν. Ήταν αυτοί που με τα σχέδια «καντονι-

ποίησης» και διχοτόμησης της Βοσνίας νομιμοποίησαν και επιβράβευσαν τις επιδιώξεις του σέρβικου και κροατικού εθνικισμού για το διαμελισμό της Βοσνίας. Ήταν αυτοί που κάθε φορά που ερχόντουσαν να διατητήσουν έδναν το έναυσμα σε κάθε λογής εθνικιστές να δολοφονήσουν και να βιάσουν και ύστερα να τους δικαιώσουν με τη τζίφρα τους. Ήταν αυτοί που αρνήθηκαν την ύπαρξη και την εκπροσώπηση των πολυεθνικών, ειρηνικών και ανανεωτικών κινήσεων πολιτών και των συνδικάτων δίνοντάς τους τον τίτλο των «μικρών μειοψηφιών». Ήταν αυτοί που στήριξαν τις εθνικιστικές ηγεσίες της σέρβικης, της κροατικής και της σλοβένικης γραφειοκρατίας (επιλέγοντας συμμάχους και λυκοφιλίες) ώστε να βρει αναγνώριση και διεθνή νομιμοποίηση ο ανταγωνισμός τους για περισσότερα κέρδη και εξουσία εις βάρος των πιο φτωχών δημοκρατιών, της αναδυόμενης εργατικής αντίστασης, του παρτιζάνικου πνεύματος της ενότητας και της ιδίας της Γιουγκοσλαβίας.

Και έζησαν αυτοί καλά και κάποιιοι άλλοι καθόλου...

Η σφαγή της Σερμπρένιτσα έλαβε χώρα σε μια περίοδο, όπου ο πόλεμος έφτανε στο τέλος του. Η Σερμπρένιτσα μαζί με το Γκόραζντε και τη Ζέπα ήταν

τρεις απομονωμένοι θύλακες στην Νοτιοανατολική Βοσνία που έσπαγαν την ενότητα των «εθνικά καθαρών» εδαφών της Σέρβικης Δημοκρατίας. Αυτό αποτελούσε το ένα από τρία μεγάλα αγκάθια για τη επίτευξη μιας έντιμης «συμφωνίας κυρίων». Τα άλλα δύο ήταν η ενοχλητική παρουσία των Σέρβων στην Κράινα και η συνεχής ασφυκτική πολιορκία του Σεράγεβο. Από τα γεγονότα της Σρεμπρένιτσα και μετά όλα κινούνται με μαθηματική σχεδόν ακρίβεια. Οι σερβοβουλιακές δυνάμεις καταλαμβάνουν τη Ζέπα και την εθνοκαθαρίζουν με το γάντι, δηλαδή χωρίς σφαγές, βιασμούς κ.ά. Τα κατορθώματα στη Σρεμπρένιτσα είχαν αρχίσει ήδη να διαδίδονται... Ο κροατικός στρατός μπουκάρει στην Κράινα χωρίς να πέσει ένας πυροβολισμός και εθνοκαθαρίζει (και εδώ «πολιτισμένα») 250.000 Σέρβους που οδηγούνται στη Σερβία. Το σέρβικο πυροβολικό γύρω από το Σεράγεβο υποχωρεί εθελοντικά από τους λόφους γύρω από την πόλη. Εδώ φαίνεται ότι κάτι δεν πήγε καλά και χρειάστηκε η αεροπορία του ΝΑΤΟ για να το μετακινήσει λίγα χιλιόμετρα πιο πέρα, στην άλλη πλευρά του λόφου.

Οι τελευταίες αυτές ιστορίες του πολέμου μοιάζουν να είναι too good to be true. Κάτι βρωμαίει... εκτός από τη καμένη σάρκα και γη που άφησαν πίσω τους τα μεγαλεπήβολα σχέδια των εθνικιστών. Η Συνθήκη του Ντεϊτόν έρχεται να ρίξει φως στο μυστήριο. Οι αμερικάνοι ιμπεριαλιστές κλειδαμπάρωνουν Μιλόσεβιτς, Τούτζμαν και Ιζετιμπέγκοβιτς σε ένα στρατόπεδο για να υπογράψουν την τελική συνθήκη που προβλέπει την ουσιαστική τριχοτόμηση της Βοσνίας.

Κάπως έτσι τελειώνει το παραμύθι... μιας χώρας που κάποτε λεγόταν Βοσνία. Και οι κάτοικοί της που πέθαναν - και ήταν αρκετοί (γύρω στους 350.000) - στο όνομα της Μεγάλης Σερβίας και της Μεγάλης Κροατίας σήμερα δεν ζουν για να δουν τα αποκαϊδία. Και κάποιιοι άλλοι που έζησαν, σήμερα είναι ακόμα πρόσφυγες, άστεγοι, άνεργοι ή φυτοζωούν σε μια χώρα που κουμάντο κάνουν τα τανκ των «ανθρωπιστικών δυνάμεων». Και κάποιοι άλλοι πλούτι-

σαν κάνοντας business με το αίμα των νεκρών, επιβεβαιώνοντας ότι ένας αδελφοκτόνος πόλεμος ή θα εξυπηρετεί ταξικά συμφέροντα ή δεν θα υπάρξει...

Ψηλαφώντας το αδύνατο...

«Το να αρθρώνουμε ιστορικά το παρελθόν δεν σημαίνει να το γνωρίζουμε "έτσι όπως πραγματικά υπήρξε" αλλά, πολύ περισσότερο, να αποκτούμε μια ανάμνηση καθώς εκείνη αστράφτει σε μια στιγμή κινδύνου», W. Benjamin

Η μενενγιστική ρήση μάς καλεί να εγγράφουμε τη Σρεμπρένιτσα στην ιστορική μνήμη όχι απλά ως γεγονός, αλλά ως κάτι πιο βαθύ, ικανό να απελευθερώσει ενέργεια και δυνάμεις για την αποτροπή του κινδύνου. Έχει σημασία ότι υπήρξε, αλλά πολύ περισσότερο ό,τι θα κνοφορήσει.

Η Σρεμπρένιτσα είναι σημαντική γιατί έρχεται να ταρακουνήσει βεβαιότητες. Είναι από που λέγαμε ότι δεν μπορεί να γίνει. Είναι το «αδύνατο» που παίρνει τη μορφή του αποτρόπαιου και από την άλλη μεριά καθρεπτίζει το «αδύνατο» της απελευθέρωσης της ουτοπίας της κομμουνιστικής κοινωνίας.

Και αφού δεν καταφέραμε να αποτρέψουμε τη Σρεμπρένιτσα, τα θύματά της ας τα κάνουμε κτήμα μιας παράδοσης που ενώνει τους προλετάρους της χερσονήσου του οράματος των σοσιαλιστών Αβραάμ Μπερναρόγια, Ντιμίτρι Τούτσοβιτς, Κριστιάν Ρακόφσκι και Παντέλη Πουλιόπουλου για μια Βαλκανική Σοσιαλιστική ομοσπονδία χωρίς πολέμους και εκμεταλλευτές.

* Τα περισσότερα στοιχεία του άρθρου αντλήθηκαν από το βιβλίο «Σρεμπρένιτσα, το μεγαλύτερο έγκλημα του «πολιτισμένου κόσμου» στην Ευρώπη, μετά το δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο, έκδοση Carthago/Αντισχολείο, Αθήνα 1999, που αποτελεί και την καλύτερη τεκμηρίωση στα ελληνικά για τη σφαγή στη Σρεμπρένιτσα βασισμένο σε μαρτυρίες επιζώντων των τραγικών εκείνων ημερών. Επίσης πρόκειται για ένα από τα πληρέστερα χρονογραφήματα της έξαρσης του ελληνικού εθνικισμού στη δεκαετία του '90. ■■■

